

Aleksandra GRABOWSKA
Politechnika Śląska
Wydział Architektury

RELACJE POMIĘDZY ARCHITEKTURĄ, ARCHITEKTURĄ WNĘTRZ I DESIGNEM. JAK WYGLĄDAŁO TO DAWNIEJ?

Streszczenie. Architektura, architektura wnętrz i design mają duże znaczenie w kreowaniu otoczenia człowieka. Już od dawna kształtowały się ich wzajemne relacje, które są bardzo istotne dla dzisiejszego ich kształtu. Jednak największy przełom nastąpił pod wpływem wydarzeń z pierwszej połowy XX wieku.

RELATIONS BETWEEN ARCHITECTURE, INTERIOR DESIGN AND INDUSTRIAL DESIGN – HOW IT LOOKED BEFORE?

Summary. Architecture, interior design and industrial design have big value for human environment. Since prehistorical times the relations between them were forming, what is imported nowadays. The most important turn of the history in design was in the first half of XX century.

1. Wstęp

Ważnym elementem w życiu każdego człowieka jest przestrzeń, która go otacza. Do niej zaliczamy zarówno naturalne środowisko, jak i obiekty budowlane. Rzadko zdajemy sobie sprawę z tego, że najczęściej człowiek przebywa we „wnętrzu” i to ono jest typowym otoczeniem człowieka, zwłaszcza w chłodnym klimacie. Przestrzeń zewnętrzna uznawana jest jako tymczasowa. Większość czasu, w pracy i w domu spędzamy zamknięci w jakiejś strukturze - wnętrzu budynku, ale także wnętrzu kabiny samochodu, budki telefonicznej czy pociągu. Co ciekawe, nawet tak bardzo kojarzony z przebywaniem w otwartej przestrzeni rolnik spędza obecnie podczas pracy większość czasu w kabinie traktora czy kombajnu.

Wnętrza stanowią integralną część struktur, w których się znajdują, dlatego projekt wnętrz jest nierozłącznie związany z architekturą. Idąc dalej, takie wnętrze jest zdefiniowane przez przedmioty, które je tworzą, czyli elementy wzornictwa przemysłowego na równi z ich rozmieszczeniem, proporcjami itd., czyli architekturą.

To, co dzisiaj nazywamy architekturą wnętrz czy wzornictwem przemysłowym, kształtowało się już od czasów najdawniejszych zarówno pod względem praktycznym, jak i teoretycznym. W starożytnym Egipcie powstają pierwowzory mebli, które do dzisiaj stanowią klasykę rozwiązań w tej dziedzinie (np. krzesło nożycowe), a w starożytnej Grecji (475-375 p.n.e.) sofisci rozważają nad zagadnieniem estetyki. Przez następne stulecia projektowanie wnętrz i przedmiotów codziennego użytku rozwijają się i ewoluują na równi z architekturą. Często mamy do czynienia z obiektami, w których architektura budynku jest ściśle połączona z wnętrzem - to, co tworzy wnętrze jest odzwierciedlane na zewnątrz lub odwrotnie.

W renesansie włoski malarz Cennino d'Andrea Cennini wprowadza pojęcie *arti del disegno*, czyli „sztuki rysunkowe”. Twierdzono, że wspólną podstawą tych sztuk jest *disegno*, ale nie tylko w znaczeniu rysunku, lecz także jako projekt, zamiar i koncepcja.

2. Powstanie wzornictwa przemysłowego

Z największym przełomem w postrzeganiu tych zagadnień mamy do czynienia na początku XXw. Wtedy to różne zjawiska zachodzące w przemyśle, kulturze, gospodarce, czy nawet w polityce mają ogromny wpływ na rozwój architektury, a przede wszystkim wzornictwa przemysłowego i grafiki.

Wcześniej na ogół projektowaniem wnętrz zajmowali się wyłącznie architekci projektujący budynek lub sami właściciele. Z początkiem lat 20. XX w. następuje duża zmiana w tej dziedzinie, albowiem powstają pojęcia *architektura wnętrz*, *wzornictwo przemysłowe*, *projektant przemysłowy* czy *design*¹, w znaczeniu dzisiaj obowiązującym. W tym czasie design zajmuje miejsce dekoracji, co można też odebrać jako wzrost prestiżu i znaczenia wzornictwa wnętrz. Na taki gwałtowny rozwój wzornictwa przemysłowego miało wpływ kilka czynników. Główne znaczenie dla takiego rozwoju sytuacji ma sytuacja gospodarcza, a dokładnie kryzys ekonomiczny w Stanach Zjednoczonych. Niski popyt na rynku zmusza firmy do prowadzenia walki o wzrost sprzedaży produktów. Zaczyna się inwestować w wygląd danego przedmiotu oraz podkreślenie jego powszechnego dostępu. Te zamierzenia spotkały się z ogromnym sukcesem, co pociągnęło za sobą dalsze konsekwencje.

Wielką popularnością cieszą się projektanci wnętrz. Ogromne zapotrzebowanie na ich usługi nie dotyczy wnętrz prywatnych domów, lecz głównie wnętrz publicznych, począwszy od budynków, skończywszy na projektach wnętrz samolotów, pociągów itp.

¹ DESIGN - słowo z języka angielskiego, wywodzące się z włoskiego słowa *disegno* - rysować.

Sytuacja w Europie rozwija się niemal równocześnie, z taką różnicą, że ma ona raczej podłoże artystyczne niż gospodarcze. Wybitni architekci rozszerzają swoje pole działania, chcąc przez to podkreślić indywidualny charakter oraz niepowtarzalność projektowanego przez siebie obiektu. Działają różne grupy projektowe. W 1919, w Weimarze powstaje **Bauhaus** – uczelnia artystyczna powstała z połączenia Akademii Sztuk Pięknych i Szkoły Rzemiosł Artystycznych, która w swojej działalności stawiała na modernistyczną twórczość. Działał tu min. Walter Gropius, architekt o nowoczesnych jak na tamte czasy poglądach. Uważał, że należy połączyć technikę ze sztuką. Był zwolennikiem idei standaryzacji ze względu na możliwości technologiczne przemysłu budowlanego. Analogiczny był jego pogląd na rodzącą się wtedy koncepcję wzornictwa przemysłowego, uważał bowiem, że ze względu na możliwości należy przedmioty użytku codziennego produkować taśmowo. Poglądy te wydawać się mogą sprzeczne z ideą oryginalnych i indywidualnych dzieł. Nic jednak bardziej mylnego – przy użyciu „prefabrykatów” powstawały niepowtarzalne obiekty, o nietuzinkowych wnętrzach. Stwierdzenia Gropiusa są kolejnym dowodem na ścisłą zależność pomiędzy architekturą, projektowaniem wnętrz oraz wzornictwem przemysłowym.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na przełom w projektowaniu wnętrz i wzornictwie przemysłowym było powszechne wprowadzenie lodówki oraz rewolucje w kuchni. W gospodarstwach powszechnie pojawiają się lodówki, miksery i inne tego typu urządzenia. Podkreśla się jego nowatorskie techniczne rozwiązania. W tym miejscu warto wskazać różnice w poglądach amerykańskich i europejskich. W USA modelowe mieszkanie kojarzyło się zadowoloną gospodynią domową, prezentującą nową lodówkę, podczas gdy w Europie Le Corbusier przedstawiał dom jako „maszynę do mieszkania”. Według Le Corbusiera dom miał się upodobnić do maszyny poprzez standaryzację i uprzemysłowienie jego produkcji.

W aurze zafascynowania produktem użytkowym powstaje w 1935 r. pierwszy kierunek studiów zajmujący się wzornictwem przemysłowym w Carnegie Institute w Pittsburgu. Wzornictwo wnętrz stało się akademicką dziedziną.

3. Architekci - projektanci wzornictwa przemysłowego

Prekursorem wzornictwa przemysłowego w Stanach Zjednoczonych był Raymond Loewy (1893 - 1986). Z wykształcenia inżynier elektryk, zawodowo zajmował się projektowaniem wnętrz, wzornictwem przemysłowym, grafiki użytkowej a nawet architekturą. Był autorem stylu w projektowaniu zwanym *streamline* (opływowy), gdzie powstałe produkty nawiązywały do opływowej linii popularnych wówczas sterowców. Projektował urządzenia

gospodarstwa domowego (popularna do dzisiaj lodówka Coldspot), samochody, autobusy, a nawet lokomotywy. Nie przeszkadzało mu to w projektowaniu opakowań czy znaków firmowych dla takich firm, jak: Lucky Strike, Coca-Cola czy Shell. Był tak silnym autorytetem w swojej dziedzinie, że w pewnym okresie pełnił funkcję konsultanta rządu Stanów Zjednoczonych. Wtedy to, na zlecenie Johna F. Kennedyego, zaprojektował wnętrza samolotu Air Force One oraz wnętrza Skylab dla NASA. W pracy zawsze kierował się własną filozofią projektowania - MAYA („*most advanced, yet acceptable*”, czyli „najnowocześniejsze, ale do przyjęcia”).

Obok Loewy'iego w tym samym czasie w Stanach Zjednoczonych działało wielu innych znakomitych projektantów, którzy z powodzeniem łączyli architekturę czy projektowanie wnętrz ze wzornictwem przemysłowym. Co ciekawe, z wykształcenia na ogół nie byli architektami. Ich pasja tworzenia obiektów budowlanych rodziła się stopniowo od grafiki, poprzez najmniejsze przedmioty aż do budynków. W Europie sytuacja wyglądała odwrotnie. Można powiedzieć, że tutaj rodzime wzornictwo przemysłowe rodziło się w chwili, kiedy to sławni architekci chcieli wypełnić wnętrza swoich modernistycznych obiektów nowoczesnymi przedmiotami. W ten sposób zaczynała się ich fascynacja wzornictwem przemysłowym. Jednym z takich architektów był Brytyjczyk, należący do ruchu Arts nad Crafts - Charles Rennie Macintosh (1868 - 1928). Był autorem wielu budynków, wnętrz oraz przedmiotów użytkowych z początku XX w., m.in. domu przy Southpark Avenue w Glasgow (1906 r.) czy pijalni herbaty The Willow Tea Rooms w Glasgow (1904 r.). Proponował bardzo popularne dzisiaj otwarcie kuchni na salon, gdzie jedynie użyte grafiki i kolory określały granice funkcji. Podobnie meble decydowały o strefowości mieszkania, a nie jak dotychczas o prestiżu właściciela. Wbudowane w ściany meble zapobiegały przeładowaniu wnętrz, co hołdowało współczesnym poglądom na temat mieszkania - chęci posiadania wnętrza prostego i wygodnego. Inną nowością jak na owe czasy było wprowadzenie dużej ilości białych powierzchni ścian, które „zapraszały” do domu światło.

Autor zawsze starał się, aby wnętrza odzwierciedlały osobowość artystyczną twórcy, jak i gust mieszkańców. Pomimo pozornego ascetyzmu we wnętrzach zawsze znalazł miejsce na dekoracje, dzieła sztuki czy elementy grafiki, które często powstawały za pomocą zaprojektowanych przez niego szablonów. Swoje projekty tworzył przy współudziale żony - Margaret McDonald.

4. Zakończenie

Kolejne lata, aż po dzień dzisiejszy niosą ze sobą kolejne znaczące zmiany, które zachodzą w architekturze, projektowaniu wnętrz, wzornictwie przemysłowym, czy też w grafice. W połowie lat 40. XX w. Coraz to nowsze technologie wymuszają nowe potrzeby rynku. Pojawiają się czasopisma oraz książki o urządzeniu domów, ogrodów, a to wpływa na rozpowszechnienie tematu, a zarazem na pojawienie się zjawiska globalizacji trendów.

W latach 50. przewodnictwem w zakresie designu ma Skandynawia. Lata 60. przynoszą współzawodnictwo różnorodnych stylów i opcji - pojawia się tzw. nowy eklektyzm. Wtedy rodzi się też design w stylu pop, podkreślający indywidualność jednostki. Lata 70. bliższe są już czasom współczesnym. Pojawia się temat rehabilitacji i adaptacji starego budownictwa, w przekonaniu, że projektowanie wnętrz jest odpowiedzią na zastany oryginalny kontekst. Projektant to ktoś, kto tworzy nową jakość. W ten sposób wzornictwo wnętrz ucieleśnia postmodernistyczny postulat odzyskania pamięci i tożsamości. Duże znaczenie dla projektowania ma odnawialność surowców, ale z zachowaniem modernistycznego podejścia do projektowania.

Powyższa analiza pozwala stwierdzić, że architektura, projektowanie wnętrza oraz wzornictwo przemysłowe to dziedziny, które od zawsze ze sobą przenikają się. Taka wzajemna relacja często nie jest widoczna w pierwszym odbiorze, ale po przeanalizowaniu danego obiektu możemy łatwo zauważyć, że nie ma struktury - obiektu bez wnętrza. Czasem jest ono mniej lub bardziej poprawnie urządzone, ale zawsze jest nierozłącznym elementem tej struktury.

Projektowanie integralne jest możliwe i bardzo potrzebne. Nie tylko ze względów estetycznych, gdzie istotne jest zachowanie tej samej stylistyki na zewnątrz i wewnątrz obiektu, ale również ze względu na usprawnienie procesu projektowego.